

En llatí, SPONDA designava antigament tot el fustam o carcassa d'un llit, però Sant Isidor ja l'especialitzava en l'espona: «sponda autem exterior pars lecti; pluteus, interior» (*Etym.* xx, xi, 5). Trasllat semàntic que apareix consumat en cat., i arag., oc. *esponda*, friülà *spuinde*; i que és fàcil de comprendre, perquè el qui s'asseu sobre la vora o espona d'un llit ho fa sobre la seva armadura o fustam. Des d'ací es comprèn bé el trasllat, per comparació, al marge d'un camp o a un vessant inclinat, fins al marge d'un riu, i fins pot arribar a la ribera del mar (it. *spònda*); en el sentit d'un vessant pendent trobem *spunda* amplemment representat en els Grisons (Tumliasca, Lumnezia, Schons, Bregaglia, Poschiavo, Alta Engadina i fins a Val Müstair, Planta-Schorta, *Rät. Namenb.; Festschrift Jud.*, 571).⁵

El sentit de 'marge del llit' ha estat el més constant en cat. i romànic, i entre nosaltres ja el podem documentar en el S. XIV en la *Questa* de Reixac: «garderen lo lit e véran qu'él és de fust, e al mig-loc del lit avie un fust qui estec dret, e de l'altra part, en la *spona*,¹⁰ avie un altre fust ---» (157.4); «DE LA CAMBRA --- lo llit --- los petges --- la *espona* del llit: sponda; lo capsal ---», OPou (*ThPu.*, 235).

DERIV.: *Esponera* 'ala d'una força armada', es desentrotlla fàcilment partint de la idea del costat del llit²⁵ o de la vall. Amb aquest valor es troba també *esponera*: «devant llit o *esponeres*: ante-lectum, stroma quo inferiores lecti partes teguntur», OPou (*ThPu.*, 235). Aplicat a la força militar, ja en Muntaner: «sap Déus quina nuyt hagren les francesos, que hanc hu no se-n desguarní, ne-n dormí negú, ans tota la nuyt oýrets plants e gemecs: que-ls almugàvers e servents e hòmens de mar ferien per les *esponeres* de la host, e mataven gentes e trencaven còfrens» (*Cròn.*, § 139; Casac. iv, 61.14).³⁵

Però *esponera* 'ufana' és ben propi del mallorquí, i ultra l'ex. de c. 1800 que en cita el DAG., el trobem en escriptors populars, però de l'Illa: «avui s'usa una altra gent / que du molta d'*esponera*, / i l'amistat vertadera / la té a la llengo i no més», PdA. Penya⁴⁰ (*Po. Pop.*, 52).

+*Esponal* 'vessant, ribast' en el Flamicell («a la Font de la Palanca hi ha un *esponal* que ---», «lo Ribot Foguer és un *esponal* que no hi ha sinó barseis i penals», a Mont-ros, 1957). *Espondalero* o *espondalario* 'marmessor testamentari' [S. XIII, Vidal Mayor i *Fueros de Aragón*], als quals respon gascó antic *esponer* 'tutor' i *esponaria* 'tutela', també 'marmessor' [1203, *Grande Charte de St. Gaudens*, 38, 103, 127], i en un testament de 1248 de St. Gaudens [Luchaire, *Anc. Textes Gc.*].

Esponar.

¹ *Esponerós* s'ha usat també fora de Mallorca, encara que evidentment amb força menys extensió i amb caràcter molt menys popular, i la manca d'ús,⁵⁵ fora de l'Illa, del substantiu bàsic *esponera*, és clar indicatiu d'una importació literària. Fora dels poetes i prosadors barcelonins, de Josep Carner en avall, no en trobem més que algun exemple escadusser i més aviat recent, com una vegada en Narcís Oller («les⁶⁰

esponeroses verdors que el riu abraçava engelosit», 1906 (*Pilar Prim*, p. 29), i una altra en el malaiguanyat Cases i Amigó (c. 1886-88), veg. *AlcM*; aquest era deixeble i íntim de Mrn. Aguiló, M. V. Amer i Victòria Penya, i ho devia imitar dels seus tres mestres mallorquins; el cas de Narcís Oller és ja posterior al gran prestigi que rebé el mot arran de les obres mestres de Joan Alcover («Jo só l'esqueix d'un arbre *esponerós* ahir / que als segadors feia ombra...», *Desolació*, v. 1; «ningú sap com era / que entre l'*esponera* / de l'hort senyorívol, / fent-lo més ombrívol...», *La Relíquia*, v. 19). —² En Heròdot, etc., on *σπονδαῖος* és la traducció exacta d'*esponerós*'. Els pasturatges en la terra dels Escites no són ufanosos: *πρόβατα γὰρ σφι οὐ πολλά ἐστί οὐ γὰρ τι σπονδαῖαι αἰ νομαὶ αὐτόθι*, p. ex. iv, 23 (62.16). —³ És, doncs, una base alternant del tipus corrent indoeuropeu *POUDA/SPOUDA, *PUDNA/SPUDNA. Els exemples d'*espona* en el § 5 d'*AlcM* no estan ben entesos: el d'Eiximenis conté (igual que el que dono en la n. 4, i com *esponera* pertot en Eiximenis i en Muntaner), el sentit d'«ala protectora lateral en l'avantguarda o reraguarda d'un exèrcit», i el de Lleonard de Sors no és «mostra, exemple de virtuts» sinó allò mateix, aplicat figuradament a una dama: «força protectora de les virtuts»; també s'ha d'eliminar el sentit de «perifèria en general» que *AlcM* funda solament en un pasatge de la pseudo-traducció dantesca de Febrer (text que més valdria excloure totalment dels estudis lexicològics catalans, o almenys no usar-lo mai en qüestions semàntiques, car tothom sap que és un calc servil i mecànic de la *Commedia*, sense més valor que el d'estrafer uns mots italians). No hi ha, doncs, prou base per assegurar que el cat. *espona* o *esponera* hagin tingut el sentit de «eixamplament d'una cosa cap a l'exterior», que és el que *AlcM* pren com a base del pas a 'esponera, ufana'. Com ho ensenyen els exemples de Joan Alcover i de Tià de Sarreal (veg. n. 1, i *AlcM*, § 3), en *esponera* hi ha més la noció de 'força vegetativa', 'creixença exuberant' que no la de 'cosa forana'. —⁴ «Féu vogar dues galees sotils --- e meseren-se en la *spona* de la nostra esquera», Finke (*Acta Ar.* III, 499).

Esponcellar, V. *poncella*

ESPONDEU, pres del ll. *spondēus*, i aquest, del gr. *σπονδαῖος* id., pròpiament 'pertanyent a les llibacions', per la mena de vers amb què solien acompanyar-les (derivat de *σπένδω* 'jo bec en honor [d'algú]', *σπονδή* 'libació'). □ 1.ª doc.: 1695, Lacav. (-*deo*), Belv. (-*deu*).

DERIV.: *Espondaic*.

Espondia, V. *esponja*

ESPONDIL, pres del ll. *spondylus* 'vèrtebra', i aquest, del gr. *σπόνδυλος* id. □ 1.ª doc.: c. 1500 (Cauliac, Dícc).